

KRİMİNALİSTİĞE FARKLI BİR BAKIŞ - İZ VE İZ BİLİMİ

A Different View to Criminalistics - Trace and Trace Science

Cemal ÖZTÜRK*

Özet

Ceza muhakemesinde delilleri açıklamalar ve izler olarak ikiye ayırmak, hem tüm delil çeşitlerini daha kolay izah edebilmek ve daha kolay sınıflandırmaya tabi tutabilmek hem de benzer nitelikteki delil çeşitlerini bir arada toplayabilmek için daha uygun olacaktır. Nitekim doktrindeki çeşitleri incelersek delillerin gerçekten de iki ana sınıftan ibaret olduğunu görürüz.

Kriminalistik konusuna genel olarak baktığımızda ortada anlam ve kapsam sorunu olduğu görülmektedir. Anlamını daha rahat kavramak ve beraberinde de gelişmelere daha açık hale getirmek için bu kelime yerine "iz bilimi" kelimesini kullanmak gerekecektir. Bu da izler üzerindeki iz bilimi çalışmalarını beraberinde getirecek ve ceza muhakemesine katkısı artacaktır.

Bir delil türü olan izlerin incelenmesinin adalete olan katkısını artırabilmek için öncelikle delil kavramını ve çeşitlerini kısaca ortaya koyacağız. Bu delil çeşitlerinden izlere ve iz çeşitlerine açıklık getirdikten sonra "İZ BİLİMİ" terimi izah edilecek ve neden "kriminalistik" değil de "iz bilimi" olduğu ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kriminalistik, İz, İz Bilimi.

Abstract

At penalty judge it will be usefull to divide the evidences by two parts, namely declaration evidence and the print (physical) evidence, in order to explain easily all kinds of evidences, to classify easily and to collect the evidences of the same kinds in the same group. If we search the kinds at the sciences knowledge, we see that the evidences are all in two groups really.

When we look at the subject of criminalistics it will be seen that there are mean and scope problem. It will be necessary to use "Trace Science" instead of this word in order to become usefull to improve and to understand means easily. This will get the trace science studying together and will be more usefull for penalty judge.

In order to improve trace, a kind of evidence, helps to judge at first, it is necessary to explain evidence and evidence kinds then explain trace nad trace kinds and it will be explain "trace science" word. Lastly we will explain "why it is trace science not criminalistics".

Key Words: Criminalistics, Trace, Trace Science

* Başkomiser, Kayseri Kriminal Pol. Lab.

PBD, 8(2) 2006, ss.59-72

Giriş

İz bilim konusunda genel olarak baktığımızda ortadaki birinci sorun, kriminalistik kelimesinin dilimize Avusturya'dan aynen alınmasından doğan anlama kısıtlamasının oluşması, bunun da beraberinde gelişmeyi olumsuz yönde etkilediği gerçeğidir. Oysaki anlamını daha rahat kavrama ve beraberinde de gelişmelere daha açık hale getirmek için bu kelime yerine anlamını ve kapsamını daha rahat ortaya koyan iz bilimi kelimesini koymak gerekecektir. Kaldı ki "criminal" kelime olarak suçla ilgili olan demek olduğundan iz biliminden çok daha geniş bir alanı kapsar, mesela açıklamalar gibi. Oysaki iz bilimi yalnızca bir hadise ile ilgili olan izlerle ilgilenir. Bizi ilgilendiren de iz biliminin ceza muhakemesi açısından yeri, alanıdır, aksi halde elbette ki iz bilimi de çok daha geniş düşünülebilir. İz biliminin ceza muhakemesi yönüyle irdelenmesi genel olarak "iz bilimi" kavramının bir alt dalı durumundadır. Kavramı iz bilimi olarak değerlendirdiğimizde hemen iz kavramını açıklamak gerekecektir. Böylece "kriminalistik" terimi yerine "iz bilimi" terimini kullanma gerekçemizi, "kriminalistik" teriminin Türkçe olmaması ve konumuzdan çok daha genel bir anlam ifade ediyor olması olarak belirtebiliriz. Bir suç hadisesinde bizi suçun maddi yönünün çözümünde destekleyecek olan bir delil türü olarak izi ortaya koyduğumuzda açıklamaların dışındaki deliller konusunda bir açıklık oluşacaktır. Bu da izler üzerindeki iz bilimi çalışmalarını beraberinde getirecek ve ceza muhakemesine katkısı artacaktır.

1. Delil Kavramı ve Çeşitleri

1.1. Delil Kavramı

Ceza uyuşmazlıklarında birincisi; eylemin bir kişi tarafından yapılıp-yapılmadığını ortaya çıkarmaya çalışan maddi gerçeğin bulunması bölümü, ikincisi de; fiilin hukuk kuralları açısından değerlendirildiği (Yurtcan, 2002:421; Kunter ve Yenisey, 2002:530) ve maddi gerçeğin kesinlik kazanması halinde geçilen hukuکی gerçeğin bulunmaya çalışıldığı, fiilin suç olup-olmadığının ve suç teşkil ediyorsa hangi suçu teşkil ettiğinin ortaya konulduğu bölüm olmak üzere iki bölüm vardır. Mahkeme esas hakkında, maddi mesele hakkında delillerle doğrudan doğruya temasa geçerek araştırıp, öğrenerek vicdani kanaate ulaşarak karar verir (Cihan ve Yenisey, 1998:63).

Ceza muhakemesinde, fiilin fail tarafından işlendiği veya işlenmediği konusunda, hukuk düzenince kabul edilen vasıtalarla, yargılama makamının tam bir kanaate ulaşmasını temin ameliyesine ispat (Öztürk vd, 2001:125), bahse konu vasıtalara da delil (Kunter ve ark, 2002:530-531) denir. İspatta fiilin maddi

yönüyle ilgili olguların tek tek aydınlatılması gerekir, bu şekilde aydınlatılabilmek bu alandaki delillerle mümkündür (Yurtcan, 2002:421-422). Hadiselere dair bilgi edinilebilmesi için maddi aleme ait bir cismin yardım etmesi lazımdır. İşte yargıcın hisleriyle idrak ettiği bu şeye “sübut vasıtası” yada delil denmektedir (Kantar, 1946:137).

Delil olacak vasıta (Öztürk vd, 2004:411-412); 1) Olayı temsil etmelidir (per-tinenza) (Tosun, 1983:538), 2) A. Akla (Kunter ve ark, 2002:531), B. Maddi gerçeğe ve C. Hukuka uygun olmalıdır. (Öztürk ve ark, 2001:126-Toroslu, 2003:162-163), Ayrıca karara gerekçe gösterilecekse tarafların bilmeleri de (Kantar, 1946:183; Aydın, 2003:33) şarttır (Şafak vd, 2002:209). Nitekim mahkûmiyet hükmünün gerekçesinde delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi (Savaş ve Mollamahmutoglu, 1995:1391) gösterilmek durumundadır (CMK m.230, 1b fk).

Delil, meydana gelen bir suçun aydınlatılması (Bayram, 2001:82) ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtası (Hilderbrand, 1999:2; Sander, 1996:28), bir hukuki ihtilafı çözmeye veya suç fiilini ispata yarayan ve ortaya konması hukuk tarafından yasaklanmamış her şey (Kaygısız, 2003:29), bir yol gösteren, ispatlayıcı kanıt, bir hukuki ihtilafı ispata yarayan bilgi ve bulgular (Şafak, 1992:94), dava konusu olayın gerçekliğini ortaya koymaya yarayan araç, kanıt (Bağdatlı, 1995:54; Tosun, 1976:535) gibi tanımlamalara da tabi tutulmuştur.

1.2. Delil Çeşitleri

Deliller doktrinde; sanık, diğer kişilerin açıklamaları, kolluk, savcı ve hakim tutanakları, özel yazılı açıklamalar, görüntü ve ses kaydeden araçlarla açıklama ve belirtiler (Öztürk ve ark, 2001:127; Öztürk ve ark, 2004:412); doğrudan doğruya (Şafak ve ark, 2002:210) ve önemli olgularla (tanık açıklaması gibi) ispat, dolaylı olgularla (belirtilerle-eşya açıklamalarıyla) ispat (Yurtcan, 2002:425); beyan, belge, belirti (Kunter ve ark, 2002:566) ya da kaynağı kişi olan (tanık ve bilirkişi) ve kaynağı nesne olan (belge ve belirti) (Centel ve Zafer, 2003:172) deliller gibi bazı sınıflandırmalara tabi tutulmuşlardır.

Bu ayrımlarda ortak ve farklı noktalar var ise de, delilleri açıklamalar ve izler olarak ikiye ayırmak, hem delil çeşitlerini daha kolay izah edebilmek, daha kolay sınıflandırmaya tabi tutabilmek hem de benzer nitelikteki delil çeşitlerini aynı yerde toplayabilmek için uygun olacaktır. Nitekim yukarıdaki sınıflandırmaları incelersek delillerin gerçekten de iki ana sınıftan ibaret olduğunu görürüz. Bunlardan açıklamalar deyince sanık, tanık ve sanık ve tanık dışında kalanların

açıklamaları gibi doğrudan açıklamalar ile yazılı açıklama (belge, tutanak) ve görüntü-ses kaydeden araçlarla yapılan açıklama gibi vasıtalı açıklamalar anlatılırken, izler deyince de suçla ilgili her türlü materyal, şekil, baskı ve durum izler anlatılmaktadır (Öztürk, 2005b:20).

2. Genel Olarak İzler, İz Kavramı ve Çeşitleri

2.1. Genel Olarak İzler

Günümüzde, bir ceza muhakemesinde maddi gerçeğin bulunmasında faydalanılan materyal, şekil, durum ve baskı tarzındaki belirtiler olan izler gün geçtikçe değer kazanmakta ve ceza muhakemesi için fevkalade önem arz etmektedirler. Örneğin sanığın suç mahallinde olmadığını gösteren alibi adı verilen iz başka delillerle desteklendiğinde sanığı beraat ettirebilmektedir (Öztürk ve ark, 2001:142). İz hadiseyi en iyi şekilde temsil eden, suça yakın, güvenilir ve ilk elden delil durumunda olabilir. Mahkemenin görevi bu durumdaki delillere ulaşmak ve hükmünü bu delillere dayandırmak olduğuna göre, diğer deliller kadar iz de mahkemenin bu görevini yerine getirmesini mümkün kılabilir (Şahin, 2001:184; Öztürk ve ark, 2004:432). İzler, klasik bir delil olan doğrudan tanık açıklamalarından daha güvenilir sonuçlar verebilirler. Ayrıca, her şeyin delil olabildiği ve delillerin serbestçe takdir edilebildiği bir ceza muhakemesi sisteminde, bu tür delillerin de birer ispat aracı olduğu tartışma dışıdır (Şahin, 2001:185; Öztürk ve ark, 2004:432). Hatta izler bazen tanık açıklamalarından da değerli olabilmektedir. İlerde bilimsel deliller aşamasına tam olarak geçildiğinde, daha çok önem kazanacaklar ve klasik delillere göre daha güvenilir sonuçlar vereceklerinden vazgeçilmez olacaklardır (Öztürk ve ark, 2004:432).

İzler iyi toplanıp, tahlil edildiğinde olayın aydınlanmasında çok önemli rol oynamaktadırlar, izleri inceleyerek açıklayan suç izi inceleme ilminin bilirkişi formatındaki verileri bilimsel delilleri oluşturmaktadır (Centel ve ark, 2003:189-190). Aslında birbirini destekleyen izlere dayanılarak mahkûmiyet kararı verilebilmelidir aksi halde doğrudan doğruya delil aracı bulunmayan her durumda beraat kararı verilmek zorunda kalınır. Sadece izler kullanılarak bir sonuca varılmaya çalışılan hallerde, diğer deliller bulunmadığından, olayın ortaya çıkmaya başlayan tablosundaki boşluklar karineler kullanılarak doldurulmaya çalışılır (Feyzioğlu, 2000:22).

Tek başlarına delil olarak kanaat vermeleri zor olan suni izler bile suç izi incelemeleri sayesinde muhakemeye ışık tutabilmektedirler. Bunlardan eşyanın kime ait olduğunu gösteren harf (Toroslu, 2003:183), rakam ya da işaretler de bazen çok önemli olabilmektedirler. Özellikle çalıntı araç, silah hırsızlığı ya da

diğer üzerinde bir alamet, suni bir iz olabilecek bir takım izler bulunan eşyaların çalınmasında, suç izi incelemeleri ile sonuca gidilebilmekte, her yıl binlerce motorlu bisiklet, otomobil, hatta otobüsler ya da silahlar sahiplerine geri verilebilmektedir.

Bu nedenlerle vakit geçirmeden nitelikli (yeterli hukuk ve gerekli iz bilimi bilgisi ile donatılmış) uzman personel ve gerekli donanım ile donatılmış iz bilimi çalışanlarına, adli kolluk görevi ile iştiğal edenlere ihtiyaç duyulmaktadır ki, bu durum ceza muhakemesinin çarklarının sağlam dönmesi ve insan hakları ihlallerinin en aza indirilmesi için şart olmaktadır (Öztürk ve ark, 2004:433).

2.2. İz Kavramı

Delil olma niteliklerine sahip olan eşya, emare, şekil, baskı ve belirtiler iz delilleri oluştururlar (Şafak ve ark, 2002:215). Günümüzde izler, kollukça daha çok maddi delil olarak adlandırılmaktadır (Kaygısız, 2003:31; Kaygısız, ve ark., 2002:10), bu şekilde adlandırıldığında, belge delilinin ya da diğer açıklamaların maddi olmadığı gibi bir yorum yapılır ki, bu da tamamen yanlış olur.

Genel olarak ceza muhakemesi hukukçularınca belirti şeklinde de algılanan iz deliller bir suç olayından geriye kalan materyaller, şekiller, baskı ve durumlardır. Vicdani delil sisteminde izleri öteki delillerden ayrı tutmak mümkün değildir (Tosun, 1976:597). Suç ve suçluyla mücadelede delilden sanığa gidilmesi gereği gün geçtikçe artmakta, tanık ve sanık beyanları iz delillerle desteklenmemesi halinde uluslararası alanda itibar görmemektedir (Kaygısız, 2001:147).

Adli gerçeğin giderek bilimsel gerçekle bütünleşeceği savunulmaktadır ki, sebeplerin başında izler gelmektedir (Ünver, 1994-95:203). İzler maddi gerçeğin araştırılması amacıyla yönelik olarak ve delil serbestisi ilkesi gereğince ceza muhakemesi hukukunda delil olarak değerlendirileceklerdir (Karadağ, 1996:35). Suç mahallinde mesela cesedin incelenmesi esnasında, kanıt değeri taşıyan tüm materyal ilk planda olaya ilgisiz gibi görülse bile veya eser miktarda olsa bile eksiksiz bir şekilde toplanmalıdır (Cansunar ve ark., 1997:302).

İzlerin asıl fonksiyonu ise, somut olaya münhasır delil araçlarının değerlendirilmesinde kendini gösterir (Feyzioğlu, 1996:90). Bunların içeriği, eğer suç olayını yansıtıyor ve suçun aydınlatılması açısından önemli ve akla uygunsa, elbette delildir. Ancak bunların başka delillerle de desteklenmesi gerekir. Suç izi inceleme bilimi izlerin değerini daha da artırmıştır. Bu bilim sayesinde Almanya, Danimarka gibi ülkeler büyük ölçüde bilimsel delil aşamasına geçmiş bulunmaktadır (Öztürk, 1995:5; Öztürk ve ark, 2004:432).

İz bilimciler açısından, izi bırakanın çoğunlukla haberdar dahi olamadığı mikro izler makro izlerden daha önemlidir. Belirti olarak da değerlendirilen bu izler günümüzde ceza muhakemesi için oldukça önemlidir (Öztürk, 2002:41). Mahkemelerin doğru kararı kısa sürede vermesinde ve adli hataların önlenmesinde, iz inceleme laboratuvarlarındaki ve diğer adli bilimlerdeki gelişmeler çok önemlidir (Yücel, 1996:225).

2.3. İz Çeşitleri

İzleri, ilk planda sanığın iradesi dışında suç mahallinde kalan, suç olayının parçası olan ve suçu işleyene rağmen suçu tabii olarak temsil eden (Kunter ve ark, 2002:585) tabii izler ve sanığın iradesi ile ya da bir insan tarafından bir şeyi temsil etmesi amacıyla oluşturulan suni izler olarak ikiye ayırmak mümkündür (Centel ve ark, 2003:189; Toroslu, 2003:182-183). İz, doğrudan doğruya olan ve olmayan iz diye ikiye de ayrılabilir. Doğrudan doğruya olan iz, suçu ispata yarayan izdir, doğrudan doğruya olmayan ise suçu ispata yarayacak bir izi ispat için kullanılan izdir (Erem, 1973:355).

Tabii izleri genel olarak kişiye ait olanlar, kan, kıl, meni gibi ya da eşyaya ait olanlar, tabanca, sahte para ya da fren izi gibi ikiye ayırmak mümkündür (Toroslu, 2003:182-183). İnsan iradesi dışında kaldıklarından objektiftirler (Karadağ, 1996:35), diğer delillere nazaran daha sağlam iseler de bunların değiştirilmeleri ihtimaline çok dikkat etmek ve bunu önlemek için gerekli önlemleri almak gerekecektir (Kunter ve ark, 2002:586).

Suni izler (contrassegno) ise, iradi olduklarından, insan yapısı (Karadağ, 1996:36; Toroslu, 2003:183) işaret ya da alametlerdir. Tabii izler ispat amacı ile yapılmamış ise de suni izler ispat için yapılırlar, örneğin arabanın şasi numarası ya da motor numarasında olduğu gibi. Suni izlerde temsil, genel mahiyette olduğundan tek başlarına ispat kuvveti olmasa da, (Kunter ve ark, 2002:586) ruhsattaki numara ile şasi ve motor numarasının orijinalliğine dair suç izi inceleme raporu alınan bir aracın, ruhsat şubedeki, noterdeki işlemlerle ya da diğer işlemlerle kendisine ait olduğunu ispatlayan kişinin bu aracın sahibi olduğunda şüphe etmemek gerekecektir. Suni izler şahıslara ve eşyalara ait olmalarına göre ikiye ayrılabilir. Giyilen üniforma, takılan nişan, taşınan ad şahsa ait suni izlerdir. Eşya üzerindeki kime ait olduğunu gösteren işaret, damga, şapkanın kime ait olduğunu bildiren harfler de eşyaya ait suni izlere örnek olarak sayılabilir.

İzleri, hareket kabiliyetlerine göre; hareket etmeyecek durumda olanlar sabit ya da yerleri değiştirilebilecek niteliktekiler seyyar izler (Sander, 1996:41-43) olarak, elde edilişlerine göre; elde dilen, tespit edilenler pozitif ya da hadise

mahallinde bulunması gerekirken bulunmayanlar negatif izler olarak, ifade ettikleri anlamlara göre; kesin olarak suçun ispatına yarayan kesin ya da başlangıçta delil olup-olmadığı yönünde tam bir kanaate varılamayan şüpheli izler olarak tasnife tutanlar vardır. Yine izleri devam sürelerine göre; uzun zaman sonra dahi fiziksel ya da kimyasal özelliklerini değiştirmeyen kalıcı (daimi) ya da belli özel şartlarda özelliğini koruyup bu özel şartların değişmesi ile özellikleri değişen geçici (bozulabilen) izler olarak çeşitli tasniflere tutanlar da bulunmaktadır (Kaygısız ve ark, 2002:11; Kaygısız, 2003:31-32).

Günümüzde izler, kollukça daha çok maddi delil olarak adlandırılmaktadır (Kaygısız ve ark, 2002:10; Kaygısız, 2003:31), bu şekilde adlandırıldığında, belge delilinin ya da diğer açıklamaların maddi olmadığı gibi bir yorum yapılır ki, bu da tamamen yanlış olur. Diğer delil çeşitleri gibi bu delil de maddidir. Yani manevi olarak kabul edilecek bir takım şeylerle, manevi ya da ruhani boyutlarla ceza muhakemesinde sonuca gitmek zaten günümüzün akılcı toplumunda mümkün değildir. Bu nedenle maddi delil kelimesini kullananların da aslında izlerden bahsettiği bir gerçektir (Öztürk Cemal, 2006:54 vd.).

Suç izi incelemecileri ise izleri dört grupta incelerler, parça (materyal) izler, şekil izler, baskı izler ve durum izler (Öztürk ve ark, 2004:437; Kaygısız ve ark, 2002:10; Kaygısız, 2003:30). Bunlardan materyal (parça) izler; makro ya da mikro hacme sahip olan izleri, şekil izler; damlamayla, sıçramayla veya sürtülmeye oluşan izleri, baskı izler; bir yere basma neticesinde oluşan izleri, durum izler; suç mahallinin genel durumunu ortaya koyan izleri ifade eder (Öztürk ve ark, 2004:437-438).

- Materyal (parça) izler, katı, sıvı ya da gaz şeklinde olabilir, bu izler makro ya da mikro izler olarak da alt kollara ayrılabilir ki, bunlardan iz bilimci için en önemlisi mikro izlerdir. Mikro izler izi bırakanın genel olarak haberi olmadığından iz bilim incelemelerinde daha fazla dikkat isteyen ve daha doğru sonuçlara götürebilen izlerdir. Makro izler genel olarak görünen izler olduklarından izi oluşturanlarca yok edilme ya da yok edilmeye çalışma eylemlerine maruz bırakılırlar. Gerçi bu durumda da yeni ve genel olarak mikro izler oluşması gündeme gelir. Makro izler kendi aralarında yaşayan canlıların parçalarıyla ilgili olanlar organik, taş, kum, metal, plastik gibi kimyasal yapılarıdaki inorganik, organizmaya girince onun hayati fonksiyonlarını bozan zehir ya da diğerleri olmak üzere çeşitli gruplara da ayrılabilir (Öztürk ve ark, 2004:437).

- Şekil izler, damla, sıçrama, parçalanma sonucunda oluşan parçaların durumları birer şekil iz olur (Öztürk ve ark, 2004:438). Bir yürüyüş sonucu oluşan istikamet ya da yürüyüş şeması, yerde bulunan kanın oluşturmuş olduğu sıçrama

ya da dağılma görüntüsü, bir izi yok etmek için o izin silinmesi durumunda ortaya çıkan silinme ya da lekenin görünümü, bombalama olayını müteakip parçaların vaka mahallindeki görüntüleri gibi. Diğer izler laboratuvar ortamında çok daha sağlam sonuçlara götürürken, şekil izlerinde hadise mahalli sonuca ulaşmada daha fazla önem kazanır.

- Baskı izler, bir yere baskı uygulama sonucunda oluşan izlerdir (Öztürk ve ark, 2004:438), parmak izi, ayak ya da ayakkabı izi, tekerlek izi gibi. Baskı izleri oluşurken aynı zamanda materyal iz kalma ihtimali yüksektir. Kanlı bir ayakla bir yere bastığınızda ayaktaki kanın ortama aktarılması da ayağın izinin ortamda kalması da söz konusudur. Ayaktaki kanın ortama aktarılmış olması materyal, ayağın izinin ortamda oluşması ize baskı izine örnek teşkil eder.

- Durum izleri, bir hadise sonrasında ortamın genel görünümü, şekli durumu, kapının açık ya da kapalı olması, hırsızlık hadisesi sonrası odanın dağınıklığı, ası hadisesinde tavanda asılı bir ip oluşu, jilette intiharda yerde yatan bir kişi ve elinde ya da hemen yanında bir jilet oluşu, uyuşturucu komasına girme hadisesinde komada bir kişi ve bulunduğu yerde kolunun bir şeyle sarılmış olması ve yanında şırınga bulunması gibi. Bir takım hadiselerde hadisenin meydana geldiği yere ilk gittiğinizde orada neler olduğu hakkında hemen bir takım yargılara varabilirsiniz. Bu nedenle durum izleri hadise mahalline gidildiğinde çok daha kolay anlamlandırılan izlerdir. Diğer izler laboratuvar ortamında çok daha sağlam sonuçlara götürürken, durum izlerinde oraya gitmek daha etkin olmaktadır (Öztürk ve ark, 2004:438).

Vasıtalı açıklamalar bazen iz incelemelerine konu olurlar. Sahtecilik yapıldığı düşünülen durumlar ile içeriklerinin algılanamaması durumlarında kendileri ve içerikleri birer izi oluştururlar. Bu nedenle vasıtalı açıklamalar doğrudan yapılan açıklamalardan farklı olarak sık sık suç izi incelemelerine konu olmaktadır.

3. Adli Bilim-İz Bilimi

Adli bilimler alanında hemen hemen herkese ya da her bilim yada disipline ihtiyaç vardır (Hancı, 2001:50), Adli Tıp, Adli Diş Hekimliği, Adli Antropoloji, Adli Jeoloji, Adli Meteoroloji, İz Bilimi ve Adli Psikiyatri adli bilimler içerisinde yer alan alt bilim dallarından bazılarıdır (Bafra, 2003:889). Nitekim adli bilimlerde kullanılan metotlar: Kimya, biyoloji, fizik, jeoloji, tıp ve psikiyatri gibi geleneksel bilimsel disiplinler (Öztürk, 2005c:236; De Forest vd, 1983:6) ve yukarıda da belirtildiği gibi adalet alanına uygulanması mümkün olan tüm disiplinlerdir.

Genel olarak tam teşekküllü bir suç izi inceleme laboratuvarında bulunan temel servisler: Kimya, Biyoloji, ateşli silah ünitesi, doküman inceleme ve fotoğraf inceleme olurken, seçimli servisler: Toksikolojik inceleme ünitesi, parmak izi geliştirme ünitesi, ses izi analiz ünitesi ve iz toplama ünitesidir (Saferstein, 2001:11).

İngilizcede “crime” suç anlamına ve “criminal” suçla ilgili, suçlu (Longman, 1998:158), kabahatli anlamına gelir (Redhouse, 2000:42), sözlük anlamı olarak suçsal, suçla ilgili anlamlarına gelen İngilizcedeki “criminalistics”, Avusturya’daki “kriminalistik” ve Fransızcadaki “la crime” kelimesi çok yanlış olarak ülkemizde de aynen kullanılır olmuştur. Bu kelimeyle ülkemizde anlatılmak istenen de suçla ilgili izler ve bunların incelenmesidir, bu bağlamda en anlamlı kelime ise “iz bilimi”dir (Öztürk, 2006:25 vd; Öztürk, 2005a:58 vd.).

İz bilimi (kriminalistik) yasal öneme haiz olaylarda doğal bilimlerin metotlarını kullanarak izleri tanıma, tanımlama, bireyselleştirme ve değerlendirmeye ilgilendir. Aynı zamanda fiziksel parçalarla ilgili olan durumlarda bütünlemeyi de kapsar. Değişik adli bilimciler bu alanın sahasını değişik tanımlamaktadır. Mesela ateşli silah ve alet izi incelemesi ve şüpheli dokümanlar iz biliminin bir parçasıdır. Bu alanda çalışan kişiler suç izi incelemecisi (kriminalist) olarak tanımlanır (De Forest ve ark, 1983:4).

İz bilim, iz ve delil toplamının bütün alanlarını kapsar; cam, kovan, lif ve saç, kan, vücut sıvıları gibi. Aynı zamanda kundaklama hızlandırıcıları ve patlayıcı artıklarını kapsar, uyuşturucu tanımlama, değişik örnek ve baskı izlerinin uyumu iz biliminin birer alt koludur.

Uygulanacak kurallar ve teknolojiye gelişmeler iz incelemelerinde büyük değişiklikler meydana getirir (Hancı vd, 2003:262). Bilim akla muhtaçtır, gerçeği aklın yardımıyla ortaya çıkarır. Muhakeme de gerçeği ortaya çıkarmaya çalıştığı için, bilimden faydalanması doğaldır. Böylece, hakimden doğal bilimlerden faydalanması uyumsuzluğun maddi tarafının güvenli bir biçimde çözümlenmesini sağlar (Tosun, 1983:213-214).

Açık denizde işlenen ve hiçbir tanığı bulunmayan suçlar dahi artık iz biliminin yardımı ile ispatlanabilmektedir (Öztürk, 1995:6). Bilimsel deliller aşamasına geçişte gecikilmesi ve yeterli altyapının bulunmaması nedeniyle iz biliminden yeterince yararlanılamaması; izleri konuşturamayan kovuşturma makamlarını, sanıkları zorla konuşturmaya yönlendirmektedir (Demirbaş, 1998:277).

Adli metotların optimize edilebilmesi, operatif polisliğin ihmal edilmemesi ile birlikte iz bilimi ve suç mahalli incelemelerinde son teknolojinin kullanılmasını da beraberinde gerektirir (Kube, 1997:15).

Ceza Muhakemesinde hâkim izlerin dışında, olguların tam olarak bilgisine değil de olgular hakkındaki diğer kişilerin değerlendirmesi, algılamasına sahip olacaktır. Tanıklardan dinlenen olgular konusunda hakim tarihçiler gibi kendisine aktarılanı bilebilmektedir (Yücel, 1996:218). Fizik, kimya, biyoloji, psikoloji vb. bilim dalları bu gün o kadar ileri durumdadır ki, hukukçuların, hâkimlerin bundan yararlanmamaları doğru olamaz. Bugün delil incelemeleriyle bu bilimlerden gerçeğin meydana çıkarılmasında büyük faydalar sağlanmaktadır (Tosun, 1976:546-547).

Kuşkusuz cumhuriyet savcılarınca açılan kamu davalarındaki itham yüzdesinin son yıllarda azalma eğilimi göstermesi, ceza mahkemelerinde karar türü itibarıyla beraat yüzdelilerinin yüksek olması, kişi hak ve özgürlüklerinin korunup-korunmadığına yönelik önemli göstergelerdir. Çünkü, beraatlardaki artış sanıklar açısından o zamana kadar mağdur edildikleri mağdurlar açısından ise adaletin yerine gelmediği inancını beraberinde getirebilecektir. Bu sonucu etkileyen unsurlar arasında iz delili bakımından iz inceleme laboratuvarları ile diğer adli bilimlerdeki gelişmeler oldukça önemlidir (Yücel, 1991:1055).

Suç incelemesinde iz, vakanın aydınlatılmasına yardımcı olan materyaller, baskılar, şekiller ve durumlardır ki bu bağlamda izler, materyal, baskı, şekil ve durum izler olarak dörde ayrılır (Öztürk ve ark, 2004:437). İz bilimi de suç, maddi gerçeğe uygun olarak ortaya koyan, iz ve eserleri ele geçirip (Şafak, 1997:296) değerlendiren bir bilim dalıdır (Öztürk ve ark, 2004:436). İz bilimi, bilimsel ve teknik araçlar yardımıyla suçluyu bulup suçu aydınlatmaya çalışan (Tosun, 1976:17), izlerin hukuk içerisinde temel bilimlerin metotlarını kullanarak tanımlanmasını ve değerlendirilmesini yapan (Bayram, 2000:73) bilimdir.

İz bilimci, teknik gelişmeleri ve araçları kullanarak, suçun çözümünde aktif görev alarak delil elde edip bunu değerlendiren uzmandır (Karataş ve Sevindik, 2003:240). Bu alanda çalışan kişiler suç izi incelemecisi (kriminalist) olarak tanımlanır (De Forest ve ark, 1983:4).

Pozitif bilimlerin metotlarını kullanarak iz çeşitlerini, bunların somut olayda aranması, muhafaza altına alınması ve nihayet değerlendirilmesi tekniklerini ortaya koyar. İz bilimi incelemede beyanları dikkate almaz (Yerli, 2001:122). Olayların maddiyatının ortaya çıkarılması ve suça ait delillerin belirlenmesi ile ilgilenen iz biliminin suçun bilimsel incelenmesi ile ilgisi de yoktur (Hancı ve ark, 2003:262). Suçla ilgilenen kriminoloji ve adli tıp da dâhil bir çok bilim vardır. İz bilimi ise yalnızca suçun izlerinin toplanıp, muhafaza edilmesi ve değerlendirilmesi ile ilgilenir.

Sonuç

Ceza muhakemesinde farklı sınıflandırmalara tabi tutulan delillerin açıklamalar ve izler olarak iki ana katagoriye ayrılması beraberinde delillerin daha kolay tasnifi ni ve anlaşılmasını getirecektir. Ceza muhakemesi öğretisinde daha çok belirti uyada kollukça daha çok maddi delil olarak isimlendirilen bir delil türü olarak “iz” tam olarak tanımının yapıp değerlendirilebilmesi için daha detaylı açıklamalara ihtiyaç duymaktadır, işte bu bağlamda bizi suç hadisesinin oluş, gelişme ya da sonuç aşamaları hakkında bilgilendirebilecek olan şekil, baskı, materyal ya da durumlar izleri oluşturmaktadır. Bir delil türü olan izleri toplayıp, muhafaza edip değerlendirme işlemleri için, çok daha geniş anlamlara gelip algılama kısıtlaması meydana getiren kriminalistik kelimesi yerine iz bilimi kelimesini kullanmak adalete hizmet anlamında iz incelemesi yapanları daha etkin ve gelişmeye açık hale getirecektir. Algılama kısıtlamasının ortadan kalktığı ve çerçevesinin tam olarak belirlenebildiği iz inceleme çalışmalarının Türk ceza muhakemesine getireceği etkinlik, atılım, gelişmeye açıklık ve güven şüphesiz ki kayda değer olacaktır.

Genel olarak baktığımızda bir üst başlık olarak karşımıza çıkan kriminalistik kelimesinin iz inceleme çalışmalarından çok daha geniş kapsamlı olduğu açıktır. Nitekim yurt dışında genel olarak suçların çözümüyle uğraşan bir bilim olan kriminalistik ülkemizde ise yalnızca suça dair izleri inceleme alanı olarak görülmektedir. Bu ülkemizde kriminal kelimesinin geçtiği kurumlara baktığımızda da hemen anlaşılabilir.

Bu nedenlerle kriminalistik kelimesine yeni bir bakış zorunlu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bakışla birlikte delil türlerini yeniden gözden geçirmek ve açıklamaların dışında kalan ve büyük kısmı için bilirkişi incelemesi ya da keşif de zorunlu olan “izleri” artık yeniden ele almak ve ülkemizdeki algılandığı şekli ile ve ismiyle “iz bilimi”ni kullanmak gerekecektir.

Kaynakça

- Aydın, Murat, (2003), *Kamu Davasının Açılması ve İddianame*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bafra, Jale, (2003), “El yazısı-İmza ve Belge İncelemede Bilirkişiliğin Önemi ve Nitelikleri Sorunu”, *İstanbul Barosu D.*, C.77, Sayı.4.
- Bağdatlı, Selahattin, (1995), *Temel Hukuk Kavramları*, İstanbul: Tabevi Yayını.
- Bayram, Levent, (2000), “Adli Bilimler ve Kriminal Olaylarda Kullanılması”, *Polis D.*, Y.6, Sayı.21.
- Bayram, Levent, (2001), “Deliller ve Bilirkişilik Müessesesi”, *Polis D.*, Yıl.7, Sayı.28.

- Cansunar, Nuray; Albek, Emre Murat ve Altuğ, Mehtap, (1997), “Ölüm Olaylarında Olay Yeri İncelemesinin Önemi”, *İÜHFİM*, C.55.
- Centel, Nur ve Zafer, Hamide, (2003), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Y., 2. Bası.
- Cihan, Erol ve Yenisey, Feridun, (1998), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Y., 3. Bası.
- De Forest, Peter R.; Gaensslen, R.E. and Lee, Henry C., (1983), *Forensic Science An Introduction to Criminalistics*, USA: Mc. Graw-Hill Inc. Publishing.
- Demirbaş, Timur, (1998), “İfade Alma Tekniği ve Adli Kolluk”, Antalya: *Adli Kolluk Sempozyumu*.
- Erem, Faruk, (1973), *Ceza Usulü Hukuku*, Ankara: AÜHF Yayın No:324, 4. Bası, Sevinç Matbaası.
- Fezyioğlu, Metin, (1996), *Ceza MH’nda Tanıklık*, Ankara: Yetkin Yayını.
- Fezyioğlu, Metin, (2000), “Belirtilerin Şüphenin Yenilmesiindeki İşlevi ve Benzer İsnatlara Ait Delil Araçlarının Somut Olayın Çözümünde Birlikte Değerlendirilmesi”, *Ankara Barosu Dergisi*, 2000-1.
- Hancı, H.; Tuğ A. ve Doğan, Y., (2003), “Kriminalistik Kriminoloji Değildir”, Ankara: *TBBB*, Yıl. 15, Sayı. 48.
- Hancı, İ. Hamit, (2001), “Adli Tıp ve Adli Bilimler Analiz Raporu”, *İzmir BD.*, Yıl.66, Sayı.1.
- Hilderbrand, Dwane S., (1999), *Footwear, The Missed Evidence*, Temecula-USA: Staggs Publishing.
- Kantar, Baha, (1946), *Ceza Muhakemeleri Usulü*, İstanbul: II. K.
- Karadağ, Ercan, (1996), *Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesi Hukukunda Delil Yasakları*, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Karataş, Halil ve Sevindik, Aytekin, (2003), *Polis Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Nüans Yayını.
- Kaygısız, Mustafa, (2003), *Adli Bilimler*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kaygısız, Mustafa; Arslan, Tamer Azem; Baykal, Ali ve Bayer, Metin, (2002), *Olay Yeri İnceleme Hizmetiçi Eğitim Kaynak Kitabı*, Ankara: EGM Eğitim Daire Başkanlığı Eğitim Serisi No:24, EGM Basımevi.
- Kaygısız, Ziyaettin, (2001), “Olay Yeri İnceleme Çalışmalarının İnsan Hakları ve Bilimsel Açıdan Değerlendirilmesi”, *Polis D.*, Sayı. 29.
- Kube, Edwin, (1997), Almanya’da Pasif (proactive) Polislik, Modern Adli Soruşturma Yöntemleri ve İnsan Hakları Uluslar arası Sempozyumu 1996, Ankara: EGM Basımevi, Polis Akademisi.
- Kunter, Nurullah ve Yenisey, Feridun, (2002), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, İstanbul: Beta Y., 12. Bası, I.K.
- Longman Active Study Dictionary, (1998), Scotland-İngiltere: Caledonian International Book M., 3. Bası.

- Öztürk, Bahri, (2002), *Soru ve Yanıtlarla Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Turhan Yayınevi.
- Öztürk, Bahri, (1995), *Yeni Yargıtay Kararları Işığında Delil Yasakları*, Ankara: AÜSBF İHM Y.
- Öztürk, Bahri; Erdem, Mustafa Ruhan ve Özbek, Veli Özer, (2001), *Ceza Hukuku-Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Turhan Yayınevi.
- Öztürk, Bahri; Erdem, Mustafa Ruhan ve Özbek, Veli Özer, (2004), *Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 8. Bası.
- Öztürk, Cemal, (2005a), “*Ceza Muhakemesi Hukukunda İz Bilimi*”, Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Kabul Edilen Kamu Hukuku Yüksek Lisans Tezi.
- Öztürk, Cemal, (2005b), “*Ceza Muhakemesinde Delil Kavramı, Çeşitleri, Muhtevası, Kaynağı, Ortaya Konması ve Reddi*”, *Polis D.*, Ankara:APKDB Y., Y.11, Sayı 44.
- Öztürk, Cemal, (2005c), “*Ceza Muhakemesinin Vazgeçilmezlerinden Olan Adli Bilimlerin Faaliyet Alanı ve Temeli*”, *Polis D.*, Ankara: APKDB Y., Y.11, Sayı.44.
- Öztürk, Cemal, (2006), *İz Bilimi*, Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Redhouse, (2000), İstanbul: Sev Yayını, 23. Bası.
- Saferstein, Richard, (2001), *Criminalistics*, New Jersey-USA: Prentice-Hall Inc. Publishing, 7. Edition.
- Sander, Ender, (1996), *Olay Yerinde Kriminal Araştırma Teknikleri*, Ankara: Baskı: Onur Ofset.
- Savaş, Vural ve Mollamahmutoğlu, Sadık, (1995), *Ceza Muhakemesi Usul Kanunu Yorumu*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2. Cilt.
- Şafak, Ali; Bıçak, Vahit ve Keskin, Mehmet, (2002), *Ceza Muhakemeleri Usul Hukuku, Hizmetiçi Eğitim Kaynak Kitabı*, Ankara: EGM Basımevi.
- Şafak, Ali, (1992), *Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Rehber Yayını.
- Şafak, Ali, (1997), “*Polis Teknolojisi ve İsbat Hukukunda Yeri*”, *Avrupa Birliği Sürecinde Türk Polisi Uluslar arası Sempozyumu 1996* Ankara:Polis Akademisi.
- Şahin, Cumhur, (2001), *Ceza Muhakemesinde İspat*, Ankara: Yetkin Yayını.
- Toroslu, Nevzat, (2003), *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Savaş Yayını, 4. Bası.
- Tosun, Öztekin, (1983), *Suç Muhakemesi Hukuku El Kitabı*, İstanbul: AR Yayını.
- Tosun, Öztekin, (1976), *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri, Cilt:1, Genel Kısım*, İstanbul: İstanbul Üniv. Yayın No: 2118, 2.Bası.
- Unver, Yener, (1994-95), “*CYH’nda İspata İlişkin Bir Yargıtay İBK’nın İncelenmesi*”, *İÜHFİM*, C. 55.

- Yerli, Fahrettin Kemal, (2001), *Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller ve Adli Tıp Yönünden İncelenmesi*, İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Yurtcan, Erdener, (2002), *Ceza Yargılaması Hukuku*, İstanbul: Alfa Yayını, 9.Bası.
- Yücel, Mustafa Tören, (1991), “Ceza Adaletinde Tanıklık”, İstanbul: Yasa Yayını, *Yasa Hukuk Mevzuat ve İçtihat Dergisi*, C. 14.
- Yücel, Mustafa Tören, (1996), *Ceza Yargılaması Gerçeği: Psiko-sosyo-juridik Açıdan Yargılamanın Paradoksal Özneliği, Makul Süre ve Segmentli Duruşma*, İstanbul: Alkım Yayını, HFSA 3 (Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi 3), Hazırlayan Hayrettin ÖKÇESİZ.